

**“ВИСОКА” І “ПОПУЛЯРНА” ЛІТЕРАТУРА:
ВЕКТОРИ ВЗАЄМОДІЇ
НА ҐРУНТІ АМЕРИКАНСЬКОГО РЕНЕСАНСУ**

Калініченко М. М. Американський Ренесанс в контексті популярної культури Сполучених Штатів першої половини ХІХ сторіччя. – Рівне : О. Зень, 2017. – 208 с.

Чи можлива класика без популярної літератури? Питання, мабуть, риторичне. Однак практика літературно-критичної й академічної рецепції явищ літературного процесу різних часів і культурних регіонів свідчить скоріше про зворотне. Філологія вперто не визнає, що між “високим” і “низьким” у письменстві немає неперехідної межі, принаймні коли йдеться про художньо-естетичний поступ та його закономірності. Хоча останнім часом крига, вочевидь, скресла. На пам’яті ґрунтовні студії на цю тему як зарубіжних, так і українських дослідників – Юрія Лотмана, Біргіт Менцель, Пітера Свірські, Тамари Гундорової, Ярослава Поліщука, Катерини Хінкіладзе, низка публікацій у російськомовному виданні “Новое литературное обозрение” із залученням фахівців різних національних дослідницьких шкіл. На цьому тлі рецензована праця Михайла Калініченка видається такою, що перебуває в актуальному та продуктивному річищі новітніх гуманітарно-філологічних студій.

Тим більше заслуговує ця робота на увагу й гідну оцінку з огляду на високу кваліфікацію здійсненого в ній аналізу складних процесів літературного дискурсу доби Американського Ренесансу, фахового прочитання (точніше перепрочитання, що зазвичай потребує особливої пильності і специфічних стратегій) значної кількості художніх творів, що спричинили

формування цілком самобутньої художньої словесності США першої половини ХІХ століття.

Добре продумана й виструнчена теоретико-методологічна база дослідження дала змогу авторові уникнути тенденційності суджень та спрощеності історико-літературних оцінок, вийти за межі системи традиційних координат “Pro et Contra” в характеристиці

багаторядності літературного процесу. Своєрідним гарантом такого підходу й розгортання дослідницького пошуку є перший розділ роботи – “Американський Ренесанс і теорії американістики: переосмислення національної літератури доби романтизму”, у кожній із чотирьох частин якого стисло й водночас концептуально чітко розглянуто різні аспекти становлення й трансформації теоретичної парадигми Американського Ренесансу від періоду зародження популярної демократичної культури й літератури Сполучених Штатів до сьогодення. М. Калініченко слушно зазначає, що наприкінці минулого сторіччя, у момент, коли після постмодерного наступу на класику з’явилося усвідомлення втрати ціннісних орієнтирів, “розпочався пошук концептів, здатних пояснити, як у “плавильному казані” національної культури взаємодіють високі, масові та етнічно, соціально, гендерно зумовлені складові” (с.7). Тут-таки сформульовано центральний постулат концепції автора, що “сама популярна література значною мірою генерувала зліт високої літератури північноамериканського романтизму”. Весь хід подальшого студіювання переконливо верифікує цю гіпотезу.

Художня спадщина провідних американських романтиків (Едгара По, Натаніеля Готорна, Германа Мелвілла, Волта Вітмена, Ралфа Волдо Емерсона, Генрі Дейвіда Торо) розглянута в монографії на широкому культурно-історичному тлі, у дискурсивних сходженнях із популярною демократичною культурою та мистецтвом Сполучених Штатів. Виконуючи поставлені завдання, автор послідовно аналізує різноманітні вияви цього феномену: популярну сенсаційну літературу та “копійчану пресу” (penny newspapers), популярні жіночі твори, гумористичні публікації “сміхотворців” того часу, різножанровий доробок реформаторського та релігійно-проповідницького спрямування, сценічні практики американського демократичного театру, особливості побутування популярних форм візуального мистецтва (панорамний живопис, фотографія). Добре відомі, “класичні” твори розглядаються як тексти-“взірці” й водночас об’єкти

дискурсивного простору, а твори “високої” літератури як такі, з якими автори популярної літератури вступають у продуктивний діалог не лише на рівні наслідування й запозичення, а й полеміки, трансформації, пародіювання та ін.

Можна, звісно, сперечатися про те, як М. Калініченко інтерпретує ті чи ті аспекти дискурсивної взаємодії явищ “високої” і “популярної” американської культури (скажімо, для нас не надто переконливим видався аналіз роману Готорна “The House of the Seven Gables” як авторської капітуляції перед популярною сенсаційною літературою, бо тут недостатньо враховані пародійні інтенції письменника), але треба належно оцінити колосальну роботу дослідника, котрий виокремив різні аспекти такої взаємодії, і ту творчо-наукову оригінальність, із якою він розкриває їх змістове наповнення. У кожному із шести “практичних” розділів монографії спостерігаємо вдалу структурування матеріалу, чіткість постановки й вирішення мікрозавдань, органічне підключення їх до центральної ідеї наукового пошуку. Особливо успішно, на мій погляд, здійснено аналіз супутніх течій сенсаційного мейнстріму в американській культурі першої половини XIX ст. Цілком слушним постає один із висновків автора, за яким “принципова естетична, художня сумірність літературних явищ і живописних, малярських феноменів на тлі поступу демократичних засад тогочасного американського суспільства засвідчує, що твори класиків Сполучених Штатів дев’ятнадцятого сторіччя виникли не всупереч існуванню популярної демократичної культури, а завдяки її присутності в духовному просторі країни...” (с. 130)

Отож широкий спектр авторського погляду на визначальний період літературного й культурного розвитку США забезпечує створення багатоаспектної студії, що в ній Американський Ренесанс вияскравлюється як оригінальне, якісно нове й винятково продуктивне художньо-мистецьке явище.

На жаль, у монографії не виокремлено структурну частину, у якій були б послідовно викладені загальні результати дослідження, попри те, що в кожному

розділі автор чітко формулює висновкові тези того чи того аспекту розгляду.

Робота має прегарний бібліографічний апарат, що включає майже 350 ретельно й доцільно відібраних джерел, абсолютна більшість яких (330) іноземними мовами. Щоправда, у списку використаних джерел відсутні праці українських американістів – Т. Денисової, Т. Михед, С. Пригодія, О. Горенко. Згадані науковці так чи так торкалися і проблематики рецензованої монографії.

Окремо слід сказати про стиль викладу. Він прикметний послідовною академічністю, але без поширеного тепер у подібного роду студіях термінологічного нагромадження (як виняток можна назвати трохи надмірне вживання слова *дискурс* та похідних від нього). Рукопис майже бездоганно вичитаний, "відшліфований" (і це праця самого автора, бо монографію видано в його редакції). У всьому тексті книжки ми виявили буквально кілька орфографічних помилок, та й ті скоріше технічного походження.

Підсумовуючи, констатуємо, що монографія М. Калініченка демонструє широку гуманітарно-філологічну обізнаність автора, уміння чітко й послідовно обґрунтовувати власну дослідницьку концепцію, вирізняється кваліфікованим аналізом художніх текстів і культурно-мистецького процесу. Отже, маємо всі підстави стверджувати, що перед нами – ґрунтовна наукова студія складного та багатогранного міждисциплінарного матеріалу. Вона, безперечно, прислужиться й науковцям-теоретикам у подальшому вивченні американської літератури й культури першої половини ХІХ ст., при написанні праць із методології літературознавства, і філологам-практикам, викладачам світової літератури при підготовці курсів лекцій з історії зарубіжної літератури ХІХ століття, спецкурсів із літературної культурології, історії романтизму, творчості окремих письменників і культурних діячів Американського Ренесансу.

Отримано 7 березня 2017 р.

Олександр Кеба
м. Кам'янець-Подільський